

Mészáros Sándor

JOSIP BROZ TITO ÖSSZEGYŰJTÖTT MŰVEI
III. KÖTET

1935. MÁRCIUS—1937. NOVEMBER

Tito összegyűjtött műveinek harmadik kötete az 1935 márciusa és az 1937 novembere között keletkezett munkáit — 42 művét, valamint a személyiségéhez és munkásságához kapcsolódó 25 különféle adalékot — tartalmazza.

A kötetben megjelent írások szerzője ebben az időszakban egyrészt a Kommunista Internacionáléban a JKP egyik képviselője volt, s itt fejtett ki forradalmi szervező munkát (1935 márciusától 1936 októberéig), részint pedig hazájában dolgozott (1936 végétől 1937 elejéig). Ez az időszak igen jelentős Jugoszlávia Kommunista Pártja és általában az egész forradalmi munkásmozgalom történetében. Ekkor került Josip Broz Tito a párt élére, s vezetése alatt kezdődött meg azoknak a súlyos és felgyülemlett problémáknak a megoldása, amelyek a szakadék szélére sodorták pártunkat. Ezek a problémák a Komintern vezetésével való kapcsolatokban jutottak kifejezésre, de 1937 augusztusa után a pártvezetőségben is felújultak a frakciós harcok és csoportosulások, amelyek ugyancsak a párt gyengüléséhez vezettek.

A szerző forradalmi szervező munkája már ebben az időszakban jelentős eredményekkel járt: Sándor király január 6-i diktatúrája és a kíméletlen fehér terror évei után a JKP az illegális kényszerhelyzet ellenére is forradalmi munkásmozgalom élcsapatává vált.

A nemzetközi viszonyok ebben az időszakban egyre jobban kiéleződtek, s közvetlenül veszélyeztették a világbékét. A fasiszta hatalmak agresszív hódító törekvései már konkrét formában jelentkeztek. Ugyanakkor a nyugati polgári demokratikus országok tanújelét adták gyengeségüknek, s megalkuvó politikájuk csak fokozta a fasiszmus térhódítását. A kommunista világmozgalom ugyanakkor felismerve a fasiszmus minden veszélyét, hozzáfogott a demokratikus erők széles antifasiszta frontjának megszervezéséhez és mozgósításához. Ennek a célkitűzésnek a jegyében hívták össze és tartották meg 1935 júliusában és augusztusában a Komintern hetedik kongresszusát. Josip Broz Tito a JKP küldöttségének tit-

karaként ugyancsak részt vett a kongresszus munkájában. Ezt megelőzően a Komintern Végrehajtó Bizottságának Balkáni Titkárságán dolgozott. Több dokumentum ismerteti a titkárságon végzett politikai tevékenységét, feladatait és a nyugati nemzeti kisebbségek kommunista egyeteme aspiránsainak jugoszláv szektorában elhangzott előadásait. Ezekben részletesen ismertette a forradalmi munkásmozgalom helyzetét Jugoszláviában, az 1935 végén és 1936 elején történt tömeges lebukásokat, amelyek egy időre visszavetették a forradalmi szervező munkát. Hasonló volt a helyzet Vajdaságban is, ahol a tartományi pártvezetőség és egyes járási és helyi pártvezetőségek tagjainak letartóztatása és elítélése után az osztályharcos munkásmozgalom nagy válságba került. Sajnos, a könyv szerkesztői csak egy kisebb részét tudták felkutatni azoknak az okmányoknak, amelyek Josip Broz Titónak a Balkáni Titkárságra történt beosztása idején keletkeztek. Egyelőre még nem találták meg azokat a feljegyzéseket sem, amelyek a JKP vezetőségi aktívájának 1936 augusztusi moszkvai tanácskozásán készültek. Nem maradt feljegyzés a JKP Központi Bizottsága 1936. évi áprilisi plénumán elhangzottról sem. A Komintern vezető szervei ugyanis ekkor határozták el a JKP eddigi vezetőségének leváltását és egy új vezetőség kinevezését. Mivel azonban már bebizonyosodott, hogy Jugoszlávia forradalmi munkásmozgalma nagyon megsínylené, ha a vezetősége külföldön tartózkodna, így egyúttal azt határozták el, hogy a párt új vezetősége térjen vissza az országba, s csak egy tagja maradjon külföldön, a Kominternnel való rendszeres kapcsolatok fenntartása végett.

Josip Broz Tito az említett határozatok után 1936 október közepén Moszkvából Bécsbe utazott a JKP Központi Bizottságának akkori tartózkodási helyére. Feladatául tűzte ki egy új vezetőség megalakítását a hazai illegális munkában helytálló forradalmárokból, s ennek vezetésével a soron következő feladatok végrehajtását: a forradalmi munkásmozgalom megerősítését az antifasiszta demokratikus front létrehozása érdekében. Következő leveleit és jelentéseit tehát már az országból küldte a Komintern titkárságára.

A forradalmi szervező munka az országban úgyszólván emberfeletti erőfeszítéseket követelt, mégis nagy figyelmet szentelt a spanyol polgárháborúnak. Ezt egykorú cikkei is igazolják. Ezeket az írásait a Proleter című központi pártlap közölte. A cikkek egyébként már kiforrott politikai tehetséget, s a politikai események mélyreható elemzését tükrözték. Cikkei a világ haladó demokratikus közvéleményéhez szóltak és segélynyújtást követeltek a spanyol köztársaság számára, mivel akkor már világos volt, hogy a fasiszta hatalmak nyíltan támogatják a Franco vezette ellenforradalmat. Politikai éleslátásáról tanúskodnak azok a megállapításai is, hogy a spanyol polgárháború már kezdetétől fogva túlnőtte az ország határát, s hogy közvetlenül a világbékét fenyegeti. A demokratikus szabadságjogaikról ismert nyugati országok ugyanis meghátráltak a fasiszta hatalmak előtt, amelyek egy új világháború kirob-

bantására készültek. Josip Broz Tito helyesen állapítja meg, hogy a nyugati államok engedékenységgel lényegében az ellenük készülő agresszióra is alkalmat adtak, elárulták gyengeségüket, és ezzel csak növelték az agresszor támadóképességét. Tito ezekben a napokban világosan látta, hogy a munkásosztályra és vezető politikai erőire új feladat vár. Meg kell védeni az emberiség demokratikus vívmányait, a nemzeti függetlenséget és a békét. Ennek nélkülözhetetlen előfeltétele azonban, hogy a munkásmozgalomban sürgősen számolják fel a bénító fogyatékoságokat, s egyben nyújtsanak támogatást minden demokratikus mozgalomnak, amely hozzájárul a társadalmi haladáshoz. Írásaiban többször is felhívta a világ haladó erőit, hogy támogassák a spanyol köztársaságot, gyűjtse-
nek anyagi segílyt a harcosoknak, s toborozzanak önkénteseket, akik készek harcolni Spanyolország földjén a fasismus ellen.

Tito azonban a történelemnek ebben a válságos napjaiban sem feledkezett meg legfőbb pártvezetői teendőiről: a központi bizottságban mielőbb fel kellett számolni a párt akcióképességét fékező helyzetet. Ismét visszatér az országba, s a tartományi pártbizottságok képviselőivel folytatott előzetes tanácskozások után egy pártértekezletet hív össze, amelyen kijelöli a JKP új pártpolitikai irányelveit, s a tevékenységi módszerek átszervezését. Ezzel kapcsolatos tevékenységéről igen értékes adatokat tartalmaznak az egyes pártvezetőkhez küldött levelein kívül az országból (1937. I—III.) és a Párizsból (1937. IV.) küldött jelentései. A JKP Központi Bizottsága ebben az időben ugyanis a francia fővárosban tartózkodott.

Nem kevésbé fontos feladat volt a Jugoszláv Kommunista Ifjúsági Szövetség sorainak rendezése és átszervezése. A kommunista ifjúsági internacionálé 1935 szeptemberében és októberében megtartott VI. kongresszusa határozatainak végrehajtása során ugyanis a szervezetben tévelygések, sőt likvidálási törekvések is felütötték a fejüket. A szervezet ugyanis nem tudta előbb megvalósítani új feladatkörét, leküzdeni addigi szektás munkaformáit, s maga köré gyűjteni az összes haladó és demokratikus érzelmű fiatal. A szervezetben úgyszólván állandóvá váltak a belső frakciós küzdelmek, s a már említett szektás nézetek miatt lehetetlen volt a szervezetet a demokratikus ifjúság tömegbázisává alakítani. A szervezetet tehát a széthullás fenyegette. Josip Broz Tito, aki 1936 végén az országban tartózkodott, a Jugoszláv Kommunista Ifjúsági Szövetségben uralkodó helyzetet igen súlyosnak ítélte meg. Kampányszerűen hajtották végre azt a feladatot is, hogy az ifjúkommunista szervezetek legképzettebb tagjait vegyék be a pártba. Nem történtek ezenkívül intézkedések a tagság többi részének munkaformájára és közvetlenül szervezeti irányítására sem.

A legális munkaformák útkeresése és az ultraszektás nézetek miatt a belső küzdelmek személyi síkra terelődtek, amelyek azután sokhelyütt az ifjúkommunista szervezetek felbomlásához vezettek. Az ország több részén, így Szlovéniában, Vajdaságban, de más területeken is, az 1936.

év folyamán súlyos lebukások és letartóztatások voltak. Vajdaságban például a hatóságoknak sikerült az egész tartományi pártbizottságot, valamint a járási és helyi szervezetek egész sorát felszámolni. Emiatt megrendült az ifjúkommunistákba, néhol pedig a pártvezetőkbe vetett bizalom is. Ebből különösen Szlovéniában támadtak bonyodalmak, s olyan vélemények is terjengtek, hogy a fiataloknak meg kell szakítaniuk a kapcsolatot a párt és ifjúkommunista szervezetekkel. Josip Broz Tito alapos helyzetfelmérés után fogott hozzá a Jugoszláv Kommunista Ifjúsági Szövetség sorainak rendezéséhez. Az ország minden részén a párt és az ifjúsági vezetőségek képviselőivel tartott megbeszélések után ideiglenes ifjúkommunista vezetőségeket szerveztek, vagy pedig a pártszervezetek keretében jöttek létre ifjúsági bizottságok. Ezek rendeltetése az ifjúkommunista mozgalom új szervezeti felépítése, fellendítése volt. Közvetlen feladat volt ezenkívül az ifjúság párttevékenységének erősítése azokban a kulturális és sportszervezetekben, ahol a fiatalok is nagyobb számban közreműködtek. A kitartó szervező munkának nem maradt el az eredménye sem. 1937 elején Tito szervező munkáját nagyon megkönnyítette, hogy a központi ifjúsági bizottság élén ekkor már Ivo Lola Ribar ismert forradalmár és egy tette kész ifjúsági vezető káder került. Ebből az időszakból Titónak néhány, a Központi Bizottság üléseire készített jelentése is fennmaradt, amelyekben felsorolta a nehézségek leküzdésére vonatkozó javaslatait.

Josip Broz Tito 1936 végén és 1937 elején, különösen pedig az utóbbi év második felében az ifjúkommunista mozgalom átszervezésén kívül a pártkáderekkel a szervező munka új irányvonalát ismertette, amelyben legnagyobb gondot a legális tevékenység különféle formáira fordított, s ezzel kapcsolatban az időközben létrehozott egységes munkaspártra, a szakszervezetekre és a többi tömegszervezetekre hívta fel a figyelmet. Ugyanakkor az illegális munkára vonatkozólag a legszigorúbb titoktartást javasolta, hogy ezáltal is elkerüljék a tömeges letartóztatásokat. A titkos értekezletekről nem készítettek semmilyen írásos feljegyzést, hogy ne kerülhessen a rendőrség kezébe.

A nemzetiségi kérdés rendezésére vonatkozó írásaiban Tito ismertette a JKP-nak álláspontját, melynek lényege az volt, hogy a szabad jugoszláv népek a jövőben közös megegyezés alapján szövetségi államformát hoznak majd létre. Ennek kapcsán munkáiban Kosovó kivételével a hat jelenlegi köztársaságot és Vajdaság Autonóm Tartományt sorolta fel. Kosovó autonómiájáról csak később tesznek említést. A tartomány autonómiáját szorgalmazta az 1940 októberében megtartott V. országos értekezlet is, hogy a kosovói körzeti pártvezetőség ne képezze tovább a Crna Gora-i tartományi bizottság részét és közvetlenül kapcsolódjon a JKP Központi Bizottságához.

A jugoszláv nemzeti kérdés megoldására vonatkozó nézeteit egyébként Tito 1936. november 2-án kelt Levél Szerbiához című munkájában foglalta össze.

Ez a jugoszláviai nemzeti kérdés megoldására vonatkozó új álláspontokat tartalmazta és a JKP IV. értekezletének határozatát, hogy alakítsák meg Horvátország és Szlovénia külön nemzeti kommunista pártjait, amelyek természetesen az egységes jugoszláv kommunista párt szerves részét képeznék. Josip Broz Tito közvetlenül is részt vett a horvát kommunista párt alakuló kongresszusának előkészületeiben. Ő olvasta fel a bevezető beszámolót, ezenkívül elkészítette a szervezési kérdésekre vonatkozó jelentést is. Sajnos, egyik dokumentum sem maradt fenn. Az alakuló kongresszus kiáltványa, melynek szerzője ugyancsak Josip Broz Tito, néhány hónappal később a Proleter 1937. évi novemberi számában jelent meg. Ez a kiáltvány híven tükrözi a munkásmozgalom és a nemzeti kérdés rendezésének új elképzeléseit, s rámutat a szerb és horvát nép hagyományainak kölcsönös ápolására és ennek fontosságára, általában pedig Jugoszlávia összes nemzeteinek testvéri együttműködésére, mert ez előfeltételét képezi a fasiszta veszély elhárításának, a jövőbeni szocialista államberendezés létrehozásának.

1937 őszétől Milan Gorkićnak, a JKP addigi főtitkárának Moszkvába rendelése és letartóztatása után a Komintern vezetőségének megrendült a JKP-be vetett bizalma, s emiatt a párt történetének egyik legsúlyosabb válságába jutott. Ebben az időszakban Tito legfőbb feladata áthidalni ezt a válságot és meggyőzni a Komintern vezetőségét, hogy ne oszlassa fel pártunkat. Ezt a harcot csak tetézte a pártvezetőségben jelentkező újabb frakciózás és csoportosulás. Titónak a Központi Bizottság nevében a Kominternhez küldött leveleire hosszabb ideig válasz sem érkezett, sőt az anyagi segílyt is megvonták. Ezt a súlyos helyzetet szemléltetik Josip Broz Wilhelm Pieck-hez, a Komintern egyik vezetőjéhez, továbbá az országban dolgozó pártvezetőkhoz, elsősorban Edvard Kardeljhoz küldött levelei is.

Nagy gondot okoz Titónak ezidőtájt a polgári pártok ellenzéki szárnyához való viszonyuláson kívül a szakszervezeti mozgalom gyengesége, s írásaiban ezért a mozgalom egységének megszilárdítását szorgalmazza, de rámutatott az úgynevezett nem osztályjellegű szervezetek fontosságára is. Erre vonatkozó leveleiben és más írásaiban tüzetes elemzés alá veszi a szakszervezeti és pártmunkát, s legfőbb teendőit, ill. a párttevékenység célkitűzéseit az ország politikai helyzetétől és a nemzetközi helyzettől függően határozza meg.

A pártvezetőség munkáját az is fékezte és hátráltatta, hogy a Sremska Mitrovica-i fegyházban büntetését letöltő több mint 150 kommunista között frakciós csoport alakult ki és álláspontjaik szöges ellentétben álltak a Komintern VII. kongresszusának határozataival. Ugyanakkor az a veszély is fennállt, hogy a frakciós nézetek a börtön falain túlra is kiterjednek, amikor a fegyházból szabadult kommunisták újra bekapcsolódnak a munkásmozgalomba. Tito határozottan elítélte a frakciózást és állandóan a JKP egységének és a pártvezetőség tekintélyének a megóvását sürgette. Nem győzte hangsúlyozni, hogy a párt sorait meg kell

tisztítani mindazoktól, akik kompromittálják és nincs bennük elég erő ahhoz, hogy kiálljanak a kommunista eszmékért.

A kötetben ismertetett munkák nagy része a JKP Központi Bizottságának gyűjteményéből és a Komintern iratgyűjteményéből származik. A könyv szerkesztőinek át kellett tanulmányozniuk a Komintern egykori szekciójaként működő JKP forradalmi munkájára vonatkozó teljes dokumentációt. Megnehezítette munkájukat az a körülmény is, hogy a JKP annak idején illegalitásban, tagjai pedig álnév és fedőnév alatt tevékenykedtek, sokszor pedig képletes kifejezésmódot használtak. Ezenkívül a dokumentumokat sem írták mindig alá, vagy ha igen, akkor is fedőnévvel. A kötetben megjelent dokumentumokon például Tito 20 fedőnevet használt. A fedőnevek megfejtéséhez maga a szerző is nagy segítséget nyújtott, amikor 1976-ban és 1977 elején átnézte és hitelesítette a kötetben megjelent munkáit.